

Matjaž Lunaček

RESNIČNEJŠE OD RESNIČNEGA

Shakespeare je vseskozi renesančni človek. Usmerjen je v peripetije človeškega. Nadnaravno nastopa v obliki prerokb, napojev, čarobnih mazil, ki jih izdelujejo ljudje ali njim podobna bitja, ki kot antična boštva posedujejo izjemne sposobnosti in posegajo v ravnanja ljudi. V njegovih igrah gomazi prevar, bojev za oblast, nizkih strasti, nestanovitnosti. Je zemeljski avtor, ki si glede ljudi, pa naj bodo po rodu plemeniti ali navadni prostaki, ne dela utvar. Sklope človeških lastnosti in posledično dejanj je sposoben tako spretno zamotati, da mu ni mogoče odrekati mojstrstva in virtuoznosti. Zlahka v zapleteno igro vplete igro v igri, ki dodatno oteži pregled. Zato dogajanje preskakuje, se oddaljuje in približuje.

Sen kresne noči je prava kolobocija. Po svoji postavitvi je igra podobna sanjam, saj zmore družiti nezdružljivo in se hkrati ukvarja s predstavljalivostjo. V sanjah je zelo pomembna pretvorba v predstavljalivost. Tistega, česar ni mogoče predstaviti v podobah, se ne da sanjati, razen izjemoma, ko v sanjah nastopi govor. Ko zaspimo, se »zbudimo« v sanje, v drugo resničnost, resničnost nezavednega, potlačenega. Do neke mere odpade cenzura in na oder stopi do tedaj neznano. Ko se ljudje zbudijo, si včasih z olajšanjem rečejo: »Saj so bile le sanje.« A sanjska resničnost je bolj izpričevala resnico kot resničnost sama. S tem se težko spogledamo. Kdo v resnici koga ljubi? Podrejo se vse ustaljene predstave. Gon, ki se v sanjah izrazi bolj neovirano, ni niti malo izbirčen. Vilinska kraljica je zaljubljena v osla. Nezavedna izbira objekta je prekoračila omejitve vrste. Ena od možnih usod gona je, da se pretvori v lastno nasprotje, ljubezen v sovraštvo ali sovraštvo v ljubezen, in prav to se dogaja v *Snu kresne noči*. Ni dvoma, da gre prav zaradi tega za komedijo zmešnjav – prikazana je predvsem nestanovitnost čustev, ki ne znajo biti zvesta, ampak se prilagajajo trenutnim impulzom in jim ni mar, kako se pri tem počutijo drugi. Zato tečejo solze in se izrekajo besede, ki govorijo o norčevanju iz čustev in osramotitvi. Na delu je libido, ki ljubečega ubožuje, a je kaj hitro spet odtegnjen in preusmerjen drugam. Ne gre za ljubezen ali celo počasno vzljubljanje,

temveč za trenutno zaljubljenost, ki drugega poveleča brez vsake mere, in ko ta zaljubljenost mine, je objekt zavržen. Shakespeare intuitivno odlično obvlada ljubezensko življenje in njegove zakonitosti. Na različne načine govori o vzajemni ljubezni, ki jo tako dobro poznamo iz *Romea in Julije* in je na sebi odrešujoča, če ji ne sijajo sovražne zvezde. Še bolj pa ve, da je taka ljubezen redka in jo zapletejo izvenzavestne sile, ki so v *Snu kresne noči* predstavljene v pravljicnih bitjih. Prepleta se svet razumnega z manipulacijami nezavednega. Shakespeare je po eni strani zelo racionalen, sposoben pogledati z distance, po drugi strani pa ga mika iracionalno, ukvarja se z različnimi zvarki in napoji. Prav ta iracionalni del obrne in zaplete dogajanje. Je dramatik sam tisti škrt v igri, ki zase pravi, da se ob človeških zmešnjavah neskončno zabava, medtem ko smrtniki v svoji omejenosti trpijo? Je Shakespeare morda sadist? Usmiljenja ali sočutja tu ni nobenega. Življenjska vprašanja se rešujejo s silo. Če se dekleta ne pokori očetu, kajti »iz njega je«, jo čakata le dve možnosti – bodisi smrt bodisi neprostovoljno devištvo. Prošnje nič ne zaležejo. Upor je strt s silo. Skratka, vladajo vojne razmere, tudi v ljubezenskem življenju. Poudarjena je tekmovalnost tako med moškimi kot med ženskami. Dolgoletni prijateljci si grozita, da si bosta izpraskali oči, in se zmerjata z najbolj nizkotnimi izrazi. Je Shakespeare okrutni Bog v svetu, kjer ni Boga? Bolj kot libidinalne vezi ljudi veže agresija v različnih izraznih oblikah, na primer preko humorja, ki je v igri izrazilo maligne narave. Plemstvo se norčuje iz prostakov, norčujejo se moški iz žensk, moški med seboj. Padajo žalitve in psovke. Prostaki so neizobraženi osli, ženske pritlikave in neumne. Vrhovna oblast, poosebljena v vojskovodji Tezeju, je nedotakljiva. Njej se vsi klanjajo in prilizujejo. Gre za pokvarjen svet, kjer se gleda, kako bi se najbolj zabavno zabil čas. Škratovo stremljenje po kratkočasu se razširi na plemstvo. Če je Shakespeare res personificiran v škrtu, bi to pomenilo: jaz se zabavam in zabavam tudi vas, plemstvo. Je to davek, ki ga je dramatik »plačeval«, da je lahko uprizarjal svoje igre, ki so morale biti po volji plačnikom? Prostaki bi se lahko zabavali le, če bi imeli zvrhano mero zmožnosti za samoironijo (kar ni verjetno, saj je šale na svoj račun zmožen le zelo ozaveščen posameznik), ali če se zaradi svoje neumnosti v igri ne bi bili sposobni prepoznati.

Konec igre prinese pomiritev in dobre želje tako za ljubezenske pare kot za njihovo potomstvo, vendar ostaja nejasen občutek, da vse skupaj ni bila zgolj šala, temveč da se je razodela neljuba resnica človeških strasti. Vendar je za gledalca najbolje, da se prepusti Shakespearovi vratolomni vožnji in sposobnosti, da nas popelje v svoj svet, ter šele po predstavi, ko bo izzvenel smeh, seže po temle besedilu.

Primož Pirnat, Jette Ostan Vejrup